

Fabels

Jos Engelen

Zoals bekend werden er in de 19de eeuw tal van thema's gebruikt als decoratie op de kleipijpen en daaronder nam de fabel door zijn achtergrond en uitdrukkingskracht een belangrijke plaats in.

Een fabel is een korte, verzonden vertelling die een zedenles aanschouwelijk voorstelt. Er bestaan verschillende subgenres, maar het meest bekende is het dierdicht, waarin menselijke eigenschappen naar dieren getransponeerd worden, en waarin dieren als handelende en sprekende personen optreden. Het gaat dan meestal om één menselijke eigenschap. Daarnaast bestaan er ook fabels, die de oorzaak of achtergrond geven over een bepaald fenomeen. Ook zijn er fabels die een sterk anekdotisch karakter bezitten. De zedenles of moraal kan zich bevinden aan het begin van het verhaal maar hij kan evengoed door één van de verhaalfiguren worden uitgesproken, of door de vertelfiguur aan het einde worden toegevoegd. In dit laatste geval wordt de clou dus niet direct prijsgegeven.

Het genre van de fabel is zeer oud. Het maakt deel uit van de populaire literaire traditie van vrijwel alle volkeren. Waarschijnlijk is het duizenden jaren geleden (in het tweede millennium v. Chr.) ontstaan in het oude India en iets later wellicht via Mesopotamië en Egypte naar Klein-Azië en Griekenland gebracht. Ook in het Oude Testament is het genre vertegenwoordigd. Vooral in het klassieke Griekenland waren fabels een succes. De oudste Griekse fabels treffen we aan bij Hesiodus (de havik en de nachtegaal, Werken en Dagen 202-212) en bij Archilochus (de vos en de aap en de vos en de adelaar). Deze dichters namen, zoals gebruikelijk was gedurende de hele oudheid, fabels als exemplaar op in hun werk.

De bekendste fabeldichter uit het oude Griekenland was de legendarische, volgens de overlevering gebochelde ex-slaaf Aisopos (later gelatiniseerd tot Aesopus). Hij wordt beschouwd als de vader van de Europese fabelliteratuur, en aan hem werden vrijwel alle fabels uit de oudheid toegeschreven. Zijn aandeel in de ontwikkeling van het genre is evenwel niet met zekerheid vast te stellen, want het is zeer de vraag of hij wel echt bestaan heeft.

De Latijnse fabelliteratuur is vrijwel geheel aan de Griekse schatplichtig. De oudste Latijnse fabel vindt men bij Ennius (de boer en de leeuwerik). Horatius last soms fabels in zijn werken in: o.m. de stadsmuis en de veldmuis en de vos en de wezel.

Na de Oudheid is de fabeltraditie nog voortgezet. Hoofdzakelijk via Avianus en de zgn. Romulus, die als schoolboeken zeer populair waren, bleven de antieke fabels in de Middeleeuwen bekend. Reeds vroeg werden ze ook in de volkstalen overgezet, waarvan de Esopet, een Middelnederlandse bewerking van de aesopische fabels, een

mooi voorbeeld is. De bekendste navolger van Aisopos is echter de Fransman Jean de la Fontaine.

Jean de La Fontaine (1621-1693)

Jean de la Fontaine (Château-Thierry, Champagne, 8 juli 1621 — Parijs, 13 april 1695) vertrok in 1658 naar Parijs om les te geven aan de Franse kroonprins. Zijn fabels waren in eerste instantie dan ook bedoeld als lesmateriaal. De gedichten van La Fontaine zijn net kleine toneelstukken, waarin dieren de hoofdrol spelen. Veel van de fabels van Jean de la Fontaine bevatten een pessimistische moraal. Dit kwam voort uit het negatieve beeld dat hij over de wereld had: sluwe en machtige personen zegevierden over de zwakkeren in de maatschappij. Hij werd in 1683 lid van de Académie française. Hij

stierf in Parijs, waar hij werd begraven op de begraafplaats Père-Lachaise. Een van zijn bekendste fabels is "la cigale et la fourmi" (de krekel en de mier) waarin een kunstzinnige krekel de hele zomer een werkende mier vermaakt met zijn gezang, waarna de mier te beroerd is om de zanger hiervoor te belonen. Hoewel La Fontaine met dit verhaal op een ironische manier de geringe waardering voor kunstenaars wilde aanklagen, werd het verhaal in later tijden meestal gebruikt als illustratie van het idee "wie niet werkt, zal ook niet eten".

Een tweede bekende fabel van zijn hand behelst het verhaal van de vos en de druiven:

De vos en de druiven

Een hongerige vos sprong eens uit alle macht
naar een tros druiven; die hing hoger dan hij dacht,
Toen hij er dus niet bij kon, liep hij weg en zei:
'Ze zijn onrijp; die wil ik niet, te wrang voor mij.'

De fabel is van toepassing op elke man
die alles naar beneden haalt wat hij niet kan.

Wat vertelt de dichter ons in dit verhaal?

De dichter vertelt: er was eens een vos, die lange tijd geen voedsel had kunnen krijgen. Plotseling zag hij een druiventros, maar de wijnstruik waar de druiventros aanhing, was hoog. En hoewel hij uit alle macht sprong, kon hij die niet te pakken krijgen. Hij wendde zich onverrichter zake af, zeggend: "de druif die nog niet rijp is, wil ik niet".

Wat wil de dichter met deze fabel duidelijk maken?

Naar mijn mening biedt de dichter de mensen een voorbeeld: want ook de mensen zeggen dikwijls "ik wil dit niet doen" als ze iets niet kunnen doen; in werkelijkheid echter probeerden zij hun zwakheid met deze woorden te verbergen. Zulke mensen zijn net zo belachelijk als die vos.

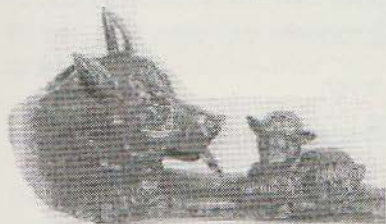
Gambier beeldt deze fabel af op zijn pijp nr. 319/329 uit de catalogus van 1868 en dit model wordt daarna door tal van andere pijpmakers nagevolgd.

Een moderne variant van de fabel, uitgebeeld en afgebeeld op pijpen treffen wij aan bij de Bruyère sculpturist Paul Lanier, die werkzaam was in St. Claude en vanaf 1983 hoofden van pijprokers afbeeldt op zijn bruyère-pijpen. Zijn volgende pijpen, gebaseerd op de fabels van La Fontaine zijn o.a.:

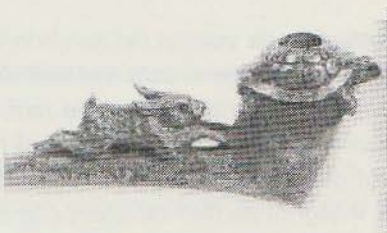
De wolf en het lam

De wolf en het lam waren bij dezelfde rivier samengekomen, gedwongen door de dorst; de wolf stond wat hoger; het lam stond heel wat lager. Toen zocht de boef een aanleiding tot een twist, aangezet door een verdorven vraatzucht. Hij zei: 'Waarom heb jij het water troebel gemaakt dat ik drink?' De woldrager reageerde bang: 'Hoe kan ik, alstublieft, dat doen waarover jij klaagt, wolf? Het water loopt van jou naar mijn drinkplaats.' Teruggedreven door de kracht van de waarheid zei hij: 'Zes maanden geleden sprak jij kwaad over mij.' Het lam antwoordde: 'Toen was ik nog niet geboren.' 'Bij Hercules, zei hij, jouw vader sprak kwaad over mij.' Zo greep hij het lam vast en verscheurde het op een onrechtvaardige moorddadige wijze. Deze fabel is geschreven omwille van die mensen, die met geveinsde redenen onschuldigen onderdrukken.

De Haas en de schildpad

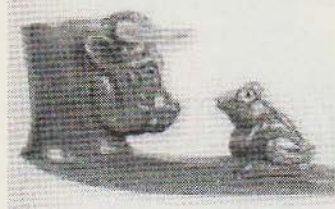
Op een goede dag wordt de schildpad door de haas uitgelachen om zijn traagheid en daagt hij hem uit voor een wedstrijd. De vos zou de scheidsrechter moeten zijn. Toen de race eenmaal begonnen was, liet de haas de schildpad vanzelfsprekend snel achter zich. Halverwege de eindstreep, begon hij wat te grazen en plezier te maken in het gras. Omdat het die dag warm was, dacht hij dat hij dat hij in de schaduw wel even een dutje kon doen. Ook al zou de schildpad hem ondertussen inhalen, dan nog zou hij als eerste over de eindstreep gaan. De schildpad daarentegen ploegde ondertussen standvastig, vastberaden en doelgericht richting de finish. Toen de haas wakker werd, was de schildpad nergens te bekennen. Hier schok hij van en op volle vaart haastte hij zich voort, maar het mocht niet meer baten. Toen hij bij de eindstreep aankwam, stond de schildpad als winnaar op hem te wachten.

*Wel, zei Schildpad, mag ik vragen
Waar uw vlugheid toch toe dient?
'k won en wat zou 't zijn, o vriend!
Hadt gij eens mijn huis gedragen*

De os en de kikvors

Een kikvors ziet een os in een weiland staan. "Ik zou net zo willen zijn als jij", zegt hij. Hij vreet zijn buik vol modder en drinkt water. Zo begint hij op te zetten. Als hij zijn kinderen ziet, vraagt hij hun of hij net zo groot is als de os. "De os is groter", zeggen ze. De kikvors gaat meer en meer drinken, maar de os blijft groter. Op den duur drinkt de kikvors zo veel, dat hij uit elkaar barst. Zo komt hoogmoed voor de val.

De leeuw en de rat

Een rat, die uit zijn gaatjen sloop,
viel in de klauw eens leeuws. De sukkel had geen hoop.
Maar aller dieren Vorst, geneigd eens blijk te geven
van 'tgeen hij waarlijk was, schonk d'armen drommel 't leven.
Een weldaad vindt haar loon. Wat leeuw die ooit een rat,
-zoo denkt men licht- van nooden had?
En toch, te midden van zijn koninklijke gangen
vond onverwachts de leeuw zich in een net gevangen:
en of hij woelde en of hij dreet,
het web des jagers hield hem beet.
Maar meester rat snelde aan, doorknabbelde
de mazen:
en gaf den leeuw zijn vrijheid weer!

Geduld en Tijd vermogen méér
dan woeste Kracht en grimmig razen!

De raaf en de vos

Een raaf zit in een boom met een stuk kaas in zijn bek. Een vos ziet dat en zegt tegen de raaf, dat hij hem laatst heel mooi heeft horen zingen. De raaf reageert niet en de vos zegt dat hij nog nooit iemand zo mooi heeft horen zingen. Hij vraagt of de raaf zijn stem nog eens wil laten horen. De raaf opent uiteindelijk zijn snavel en begint te krassen. Het stuk kaas valt uit zijn bek en de vos gaat ermee vandoor.

